

ORTA DOĞU'NUN ASKERİ DURUMU HAKKINDA BATI'DA YAPILAN ARAŞTIRMALAR*

GEORGE M. HADDAD**

ÇEVİREN: EYYÜP TANRIVERDİ***

Son kırk yıllık dönem, Orta Doğu'nun askeri tarihi üzerine yapılan araştırma ve yayınlarda benzeri görülmemiş bir artışa tanık oldu. Bilginlerin, politikacıların, gazetecilerin ve kısmen de askeri yetkililerin değerlendirmeleri; askeri çıkarmalar, silahlanma, güvenlik, nehir ve sınır çekişmeleri, iç savaş ve askeri ihtilaller gibi Orta Doğu tarihinin çeşitli askeri boyutlarıyla ilgili pek çok çalışma üretmiştir. Bu çalışmalarda büyük ölçüde birinci dünya savaşını müteakip modern döneme özellikle ikinci dünya savaşından sonraki çağdaş gelişmelere yoğunluk verilmiştir. Bu ilginin nedenleri, Orta Doğu ile ilgili politik ve sosyo-ekonomik sorunları; yani Orta Doğu'nun stratejik önemi, süper güçler arasındaki rekabet, Arap İsrail çatışması, iç sorunlar, gelişmekte olan ülkelerin krizleri ve özellikle Amerika'nın bu sorunlara gösterdiği ilgi hatta yaptığı müdahaleler hakkında daha da yoğun araştırmaları doğuran nedenlerle aynıdır.

Gittikçe artış gösteren askeri tarih ilgisine dair bir belirti de Orta Doğu ile ilgili genel bibliyografik rehberlerde konuya ilişkin girdilerin sayısındaki artışta görülebilmektedir. 1948'den sonra yayınlanan çalışmalara dair en yeni ve en kapsamlı rehber, George N. Atiyeh'in editörlüğünü yaptığı *The Contemporary Middle East 1948-1973: A Selective and Annotated Bibliography* (Boston: G.K. Hall, 1975) adlı eserdir. R. Ettinghausen ve Roderic Davison'a ait eserler dışında daha sade güncel bir rehber Harry N. Howard'ın *The Middle East: a Selected Bibliography of Recent Works 1960-69* (Washington D.C.: Middle East Institute, 1972) adlı eseri ve bunun ekleridir. *The New York Public Library Reference Department Subject Catalogue of the World War I Collection* (Boston: G.K. Hall, 1961) adlı eserin birinci cildi, "Campaigns: Turkey and Near East" başlığı altında, her sayfada 21 başlık olmak üzere, 21 sayfalık bilgi içerir. 1965'te Kara Kuvvetleri Komutanlığı (Department of the Army in Washington) *Middle East: Tricontinental Hub, a Strategic Survey* adlı bir eser yayınladı. Bu eser, ülke ülke çevresel stratejik karışıklıklar, sorunlar, olasılıklar gibi başlıklar

* Özgün künye: George M. Haddad, "The Present State of Middle East Studies", *Military Affairs*, c. 41, no: 2, 1937-1977, 40.yıl sayısı (Nisan 1977), ss. 83-87.

** George M. Haddad (7 Ağustos 1910 Suriye - 22 Şubat 2000 San Francisco) Santa Barbara'da Kaliforniya Üniversitesi'nde Orta Doğu tarihi profesörüdür. Çok sayıda eseri yayınlanmıştır. Birkaçı şunlardır: *History of Arab Civilization, Aspects of Social Life in Antioch in the Hellenistic-Roman Period, Fifty Years of Modern Syria and Lebanon, History of Civilization in the Middle East, Revolutions and Military Rule in the Middle East*.

*** Dr., Dicle Üniversitesi, Diyarbakır. eyyuptanriverdi@hotmail.com

altında düzenlenmiş bir bibliyografyadan oluşur. Belirli çatışmalara hasredilmiş kısa bibliyografyalar da hazırlanmıştır. Hatem I. Hussaini'nin hazırladığı *The Arab-Israeli Conflict: An Annotated Bibliography* (Detroit, 1975) adlı eser de bunlardandır. Bu eser Arap-Amerikan Üniversitesi Mezunları Derneği (Association of Arab-American University Graduates) tarafından yayınlanmıştır. Göze çarpan askeri-politik liderler ve ülkeleri hakkında da bibliyografik koleksiyonlar hazırlanmıştır. Bunlardan biri, Abraham Bodurgil'in *Ataturk and Turkey, A Bibliography 1919-1938* (Washington, D.C., 1974) adlı eseridir.

Askeri tarihçiler bölgenin beş bin yıllık tarihi ve burada mevcut toplulukların ve ülkelerin çokluğu nedeniyle henüz genel bir Orta Doğu askeri tarihi yazmaya girişmemişlerdir. Yine de nadir durumlar ve askeri programlar bir yana bırakılırsa, okul ve üniversite müfredatlarında Orta Doğu hatta Avrupa ve Amerika askeri tarihi konulu dersler bulunmamaktadır. Şimdiye kadar hiçbir Orta Doğu ülkesi için kapsamlı bir ordu ve savunma gücü tarihi yazılmış değildir. Buna en yakın çalışma Lübnan'daki İngiliz eski lejyon komutanı Korgeneral John Glubb'un İngiltere'de yayımlanan *The Story of the Arab Legion* (London 1948) adlı eseridir. Diğer biri Yarbay Moshe Pearlman'ın İsrail'in 1948'de kurulmasından kısa bir süre sonra yazdığı *The Army of Israel* (NY, 1950) adlı eseridir. V.J. Perry ve M.E. Yapp editörlüğünde hazırlanan *War, Technology and Society in the Middle East* (NY, 1975) adlı eser çeşitli yazarlara ait yazılar içerir. Bu yazılarda yedinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar Orta Doğu askeri tarihi incelenmiştir. Ancak özellikle savaş ve askeri teknolojinin Orta Doğu toplumunu nasıl değiştirdiği ve modernleşmenin Orta Doğu ordularını sosyal değişim girdabına çektiğini gösterme çabası ağır basmıştır.

Birinci dünya savaşı öncesi dönem hakkında hâlâ eserler yazılmaya devam etmektedir. Yine de bunların sayısı çok azdır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Francesco Gabrieli, *Muhammad and the Conquests of Islam*, (NY: McGraw-Hill, 1968); General John Glubb, *The Great Arab Conquests* (Englewood Cliffs, 1963); Aziz S.Atiya, *The Crusade in the Latter Middle Ages* (NY, 1970, ilk baskı London 1938); Aziz S.Atiya, *The Crusades, Historiography and Bibliography* (Bloomington, IN, 1962); Harry W.Hazard (ed.) *History of the Crusades* (6 cilt, Madison, WI, 1955, muhtelif yazarlar tarafından yazılmış, ilk üç cildi 1975'ten önce yayınlanmıştır); Andrew Ehrenkreutz, *Saladin*, (Albany, NY, 1972); Geoffrey Hindley, *Saladin*, (NY: Barnes and Noble, 1976); John Stoye, *Siege of Vienna*, (NY: Holt 1963); Thomas M.Barker, *Double Eagle and Crescent* (Albany NY); Robert W. Olson, *The Siege of Mosul and Ottoman-Persian Relations 1718-43* (Bloomington, IN, 1975); R.C.Anderson, *Naval Wars in the Levant 1559-1853* (Princeton, 1952); Stanford J.Shaw, "The Origins of Ottoman Military Reforms: The Nizam-i Cedid Army of Sultan Selim III", *Journal of Modern History*, (Eylül 1965); P.Ziegler, *Omdurman* (NY, 1974); A.Caillou, *South*

from Khartoum: The Story of Emin Pasha (NY, 1974); Caesar Farah, “The Lebanese Insurgence of 1840 and the Powers”, *Journal of Asian History*, (1, 1967); Louise Nalbandian, *The Armenian Revolutionary Movement* (Berkeley 1963); Richard G.Hovanessian, *Armenia on the Road to Independence 1918* (Berkeley, 1967), Richard G.Hovanessian, *The Republic of Armenia* (cilt I, Berkeley 1971).

Orta Doğu'nun birinci dünya savaşı süreci üzerine Amerika'da yapılan araştırmalar ve çalışmalar, ülkeleri Orta Doğu'daki pek çok sınır savaşına ve Orta Doğu'nun geleceğinin kuruluşuna etkin olarak katılmış olan İngiliz yazarlarca yapılmış olanlara nazaran çok azdır. Amerikan yayınları esas olarak T.E Lawrence ve Çanakkale üzerine yoğunlaşmıştır. Lawrence üzerine açıklamalı bir bibliyografya *T.E.Lawrence: A Reader's Guide* (Hamden, CT. 1973) Frank Clements tarafından hazırlanmıştır. Lowell Thomas'ın *With Lawrence in Arabia* adıyla ilk defa 1924'te yayınlanan eserinin genişletilmiş yeni baskısı da yapılmıştır (NY: Doubleday, 1967). Robert Payne de *Lawrence of Arabia, a Triumph* (NY, 1962) adlı eseri yazmıştır. Amerika'da İngiliz yazarlar da Lawrence üzerine çeşitli kitaplar yayınlamışlardır. Anthony Nutting'in *Lawrence of Arabia, the Man and the Motive* (NY: Potter, 1961); Basil Liddell Hart'ın *Colonel Lawrence, the Man Behind the Legend* (NY, 1937) ve Lawrence'in kendi kitabı *The Revolt in the Desert* (NY, 1927) adlı eseri bunlardandır. Çanakkale çıkarması konusunda İngiliz yazarların Amerikan baskıları arasında Alan Moorehead'in *Gallipoli* (NY: Harper's, 1956); Robert James'in *Gallipoli* (NY: Macmillan, 1965) ve Trumbull Higgins'in *Winston Churchill and the Dardanelles* (NY: Macmillan, 1963) gibi eserler yer alır. Ancak bu yayınların sayısı, bu çıkarma hakkında İngiltere'de yayınlanan İngiliz tarih, hikaye, günlük ve hatıratların sayısına nazaran oldukça azdır. A.J.Barker'in *The Neglected War: Mesopotamia 1914-1918* (NY: Dial, 1967) adlı eseri Irak cephesi ile ilgili müstakil bir çalışmadır. Filistin cephesindeki askeri operasyonlar General Archibald Wavell ve Brian Gardner adlı iki İngiliz yazar tarafından Field Marshal Allenby üzerine yazılmış iki eserde işlenmiştir. Gardner'in eseri Amerikan baskısı olarak yayınlanmıştı (NY: McCann, 1966). Türk-Alman-Avusturya ittifakı diplomasisi Frank Weber tarafından *Eagles on the Crescent* (Ithaca, NY, 1970) adlı eserde ele alınmıştır. Alman-Osmanlı ittifakı da Ulrich Trumpener'in *Germany and the Ottoman Empire 1914-1918* (Princeton, 1968) adlı eserinde incelenmiştir. Daha erken bir eser olan Harry N. Howard'ın *The Partition of Turkey, A Diplomatic History 1913-1923* (Norman, OK, 1931) adlı eserinde savaşın uluslar arası boyutları ele alınmıştır. Son zamanlarda da Lawrence Evans, *United States Policy and the Partition of Turkey 1914-24* (Baltimore, 1965) adlı eseri yazmıştır.

Orta Doğu'nun birinci ve ikinci dünya savaşı süreçleri üzerine Amerikan yayınları çok yetersizdir. 1919-1923 Türk kurtuluş savaşı, çoğunlukla İngiliz yazarlarca kaleme alınan erken dönem Türkiye

Cumhuriyeti konulu genel çalışmalarda, mesela Richard Robinson'un eserinde (Cambridge, MA, 1963), Atatürk biyografilerinde ve genel Türkiye tarihi eserlerinde genellikle kapsama alınmıştır. Lord Kinross'un *Ataturk, the Rebirth of a Nation* (NY: Morrow, 1965) adlı detaylı çalışması ile H.C. Armstrong'un *Gray Golf, the Life of Kemal Ataturk* (NY, 1961) adlı daha eski biyografisi Amerika'da yayınlanmıştı. Amerikalı yazar Donald Webster, *Turkey of Ataturk* (Philadelphia, 1939); Elaine Diana Smith de *The Kemalist Movement* (Washington, D.C., 1959) adlı eserleri yazdılar. Fransızların 1920 Suriye istilası Suriyeli yazar Sati' el-Husrî tarafından anlatılmıştı. Bu eser daha sonra Sidney Glazer tarafından *The Day of Maysalun* (Washington, D.C., 1966) Arapçadan İngilizceye çevrildi. Elizabeth McCallum'un *The Nationalist Crusade in Syria* (NY, 1928) adlı daha eski çalışmasında 1925-1927 Fransız karşıtı Suriye devrimi ele alınmıştır. General Glubb'un *War in the Desert* adlı eseri ise Irak ve Suudi Arabistan kabileleri arasındaki sınır çatışmalarını konu edinir. Bu eser 1930'da tamamlanmış ve Amerika'da yayınlanmıştır (NY: Norton, 1961).

İkinci dünya savaşının belirli operasyonları çerçevesinde Desmond Young, *Rommel, the Desert Fox* (NY: Harper, 1950) adlı eseri yazdı. Martin W.Wilmington, *The Middle East Supply Center* (Albany, NY, 1971) adlı eserinde Orta Doğu'ya ihtiyaç duyulan malzemeyi sağlayan kuruluşları ele aldı. Kara Kuvvetleri Komutanlığı, H.Motter'in *Persian Corridor and Aid to Russia* adlı eserini 1952'de yayınladı. Ayad el-Kazzaz 1941 Irak-İngiliz savaşı hakkında *International Journal of Middle Eastern Studies*'de (Ekim 1976) bir inceleme makalesi yayınladı. Bunların yanı sıra Amerika'da İngiliz ve Fransız yazarlara ait pek çok kitap yayımlandı. Winston Churchill'in *The Grand Alliance* (Houghton Mifflin, 1950) adlı eserinin ikinci dünya savaşı konulu üçüncü cildi, Alan Moorehead'in *The March to Tunis* (Harper, 1967) ve Raymond de Belot'un *The Struggle for the Mediterranean 1939-45* (Princeton, 1951) ile *Recalled to Service: The Memoirs of General Maxime Weygand* (NY: Doubleday, 1952) adlı eserleri bunlardandır. Georg Kirk'in en önemli eseri *The Middle East in the War 1939-1945* adlı eseri ise Londra'da yayımlandı.

İkinci dünya savaşından sonra; Amerika Birleşik Devletleri'nin doğrudan Orta Doğu sorunlarına müdahil olması ve Orta Doğu tarih ve politikalarının pek çok üniversite ve okul müfredatının bir parçası hâline gelip uzman ve ilgili yazar sayısının artması ile Amerikan yayınları büyük bir artış gösterdi. Filistin sorunu ile buna bağlı diğer sorunlar ve dört Arap-İsrail savaşından her biri, değeri ve nesneliliği değişik pek çok çalışma ortaya çıkardı. Çatışmanın muhtelif aşamaları ile ilgili en kapsamlı ve en yeni genel çalışma Fred J.Khourî'nin *The Arab-Israeli Dilemma* (2.bs., Syracuse, NY, 1976) adlı eseridir. Daha önce yazılmış genel çalışmalar arasında Jacob C.Hurewitz'in *The Struggle for Palestine* (NY, 1950); William Polk ve diğerlerinin *Backdrop to Tragedy* (Boston, 1957); Alfred Lilienthal'in *What*

Price Israel? (Chicago, 1953), Sami Hadawi'nin *Bitter Harvest* (NY, 1967); Nadav Safran'ın *From War to War: The Arab-Israeli Confrontation 1948-67* (NY, 1969); David Waines'in *The Unholy War: Israel and Palestine 1897-1971* (Wilmette, IL, 1971) ve Hisham Sharabi'nin *Palestine and Israel, the Lethal Dilemma* (NY, 1969) adlı eserleri bulunmaktadır. Malcolm H. Kerr'in editörlüğünü yaptığı *The Evasive Peace in the Middle East* (Albany, NY, 1975) adlı eser, çatışmanın çeşitli aşamalarında ortaya çıkan barış çabaları hakkında değişik görüşleri ayrıntılı olarak inceleyen bir çalışma da içermektedir. John H. Davis'in *The Evasive Peace* (NY, 1970) adlı eseri konu ile ilgili bir monografidir. Barışın mevcut sorunları ve barış karşıtlığı konusunda Birleşmiş Milletler askeri gözlemcilerinin yazdıkları eserler şunlardır: Kanadalı Korgeneral Edson Burns'ün *Between Arab and Israeli* (NY, 1963), İsveçli Tümgeneral Carl Van Horn'un *Soldiering for Peace* (NY, McKay, 1967) ve Amerikalı Binbaşı Elmo Hutchison'un *Violent Truce* (NY, 1956). Birleşmiş Milletler'in Filistin sorununu çözmeye yönelik ilk girişimlerinden biri, David Fortsythe tarafından *United Nations Peace Keeping: The Conciliation Commission for Palestine* (Baltimore, 1972) adlı eserde ele alınmıştır.

1948 Arap-İsrail savaşı esas itibariyle çalışmaları Amerika'da yayınlanan İngiliz ve İsraili yazarlar tarafından ele alınmıştır. Edgar O'Ballance, *The Arab-Israeli War of 1948* (NY: Praeger, 1957) adlı eserde münhasıran askeri operasyonları ele almıştır. General John Glubb, *A Soldier with the Arabs* (NY: Harper, 1958) adlı eserinde komutasında bulunan Ürdün Arap lejyonlarının rolünü detaylı olarak incelemiştir. Jon ve David Kimche, *A Clash of destinies: The Arab-Jewish War and the Foundation of the State of Israel* (NY: Praeger, 1960) adlı eseri yazmıştır. Korgeneral Natanel Lorch, *Israel's War of Independence 1947-1949* (2.bs., Hartford, CT, 1968) adlı çalışmada İsrail'in tutumunu incelemiştir. En detaylı inceleme Dan Kurzman tarafından *Genesis 1948: The First Arab-Israeli War* (NY: Signet Books, 1970) adlı eserde yapılmıştır.

Süveyş krizi ve 1956 Sina çıkarmasının politik ve askeri yönleri üzerine yapılmış en detaylı inceleme, Kenneth Love'un *Suez, the Twice Fought War* (NY, 1969) adlı eseridir. Diğer Amerikan raporları, Paul Johnson'un *The Suez War* (NY, 1957) ve Samuel L. Marshall'in *Sinai Victory* (NY, 1958) adlı eserlerinde gösterilmiştir. Çalışmaları Amerika'da yayımlanan diğer yazarların çoğunluğu İngiliz, Fransız ve İsrailidir. Bunlar arasında Edgar O'Ballance, *The Sinai Campaign of 1956* (NY, Praeger, 1960) adlı eserinde İsrail başarısının etkenlerini analiz etmiş ve askeri operasyonları anlatmıştır. Moshe Dayan, *Diary of the Sinai Campaign* (NY, Harper, 1966) adlı eseri yazmıştır. Süveyş saldırısının Fransız komutanı General André Beaufre, *The Suez Expedition* (NY, Praeger, 1969) adlı eserinde ittifakın başarısızlığının nedenleri hakkında kendi izlenimlerini anlatmıştır. İngiliz yazarlardan Terence Robertson, *Crisis, the Inside Story of the Suez Conspiracy* (NY,

1965), Anthony Nutting, *No End of a Lesson, the Story of Suez* (NY, 1967) ve Michael Adams, *Suez and After: Year of Crisis* (Boston, 1958) adlı eserleri yazmışlardır.

Haziran 1967 savaşının hemen akabinde düzinelerce eş zamanlı kitap ve bir sürü kitap bölümü ve makale yayımlandı. Amerikalı yazarlar tarafından 1967'de yazılıp New York'ta yayınlanan eş zamanlı kitaplar arasında A.Benson'un *The Forty-Eight-Hour War*; R.J.Donovan'ın *Six Days in June*, W.Stevenson'un *Strike Zion* adlı eserleri yer alır. En çok okunan eş zamanlı bir kitap olan *The Six Day War* adlı eser, ikisi de İngiliz olan Randolph Spencer Churchill ve Winston Churchill tarafından kaleme alınmıştı. Bu eser 1967'de Londra ve Boston'da yayımlandı. Savaşın çeşitli yönleri üzerine daha eksiksiz çalışmalar, İbrahim Abu-Lughod'un *The Arab-Israeli Confrontation of 1967: An Arab Perspective* (Evanston, IL, 1970); Malcolm H. Kerr'in *The Middle East Conflict* (Headline Series of the Foreign Policy Association, NY, 1968); Elias Samo'nun *The June Arab-Israeli War: Miscalculation or Conspiracy?* (Wilmette, IL, 1971); Büyükelçi Charles W.Yost'un "The Arab-Israeli War: How it Began?", *Foreign Affairs* (Ocak, 1968); C.Ernest Dawn'ın "The Egyptian remilitarization of Sinai", *Journal of Contemporary History* (Temmuz 1969) adlı çalışmalarıdır. King Hussein'in *My War with Israel* (NY, 1969), Walter Z.Laqueur'un *The Road to Jerusalem* (NY, 1968), Edgar O'Ballance'ın *The Third Arab-Israeli War* (Hamden, CT, 1972), David Kimche ve Dan Brawley'in *The Standstorm* (NY, 1968) ve Abdullah Schleifer'in *The Fall of Jerusalem* (NY, 1972) adlı eserleri ise Amerika'da yayınlanan yabancı eserlerdir. 1967 savaşının olağandışı bir serüveni, İsrail'in Amerikan gemisi Liberty'ye saldırısı ve bunun anlamı Antony Pearson tarafından *Penthouse*'da bir makalede (Mayıs 1976) yorumlanmıştı.

Ekim 1973 savaşına odaklanan çalışmalardan biri Naseer Aruri tarafından hazırlanan *Middle East Crucible: Studies on the Arab-Israeli War of October 1973* (Wilmette, IL, 1975) adlı makaleler koleksiyonudur. New York'ta konuyla ilgili iki yabancı eser daha yayınlanmıştır. Bunlardan biri Walter Z.Laqueur'un *Confrontation: The Middle East and World Politics* (1974), diğeri Muhammad Haikal'in *The Road to Ramadan* (1974) adlı eseridir. Konu ile ilgili çok sayıda makale de yazılmıştır. M. Van Creveld'in "Military Lessons of the Yom-Kippur War", *Washington Papers* (1975); Avi Shlaim'in "Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War", *World Politics* (Nisan 1976); A. Perlmutter'in "Israeli's fourth war of October 1973: Political and Military Misconceptions", *Orbis* (1972, 2); *IDOC Middle East*'in (*International Documentation Center*, NY) "Controversy in the Middle East: UN Resolution 242 and the October War" adlı 1974 Ocak sayısının tamamı; ve T. N. Dupuy'un "The War of Ramadan: an Arab Perspective of the October War", *Army* (Mart, 1973) adlı çalışmaları bunlardandır.

Arap-İsrail savaşının belirli sorunları da Amerikan yayınlarında ele alınmıştır. Georgiana G. Stevens'in *The Jordan River Partition* (Stanford, 1965); Menachem Begin'in *The Revolt, Story of the Irgun* (NY, 1951); Evan M. Wilson'un *Jerusalem Key to Peace* (Washington, D.C., 1970) ve H. Eugene Bovis'in *The Jerusalem Question 1917-68* (Stanford, 1971) adlı eserleri, ayrıca Abraham M. Hirsch'in "From Indus to the Jordan: Characteristics of Middle East River Dispute", *Political Science Quarterly* (Haziran 1956) ve Don Peretz'in "The Arab-Israeli war: Israel's Administration and Arab Refugees", *Foreign Affairs* (Ocak 1968) adlı makaleleri bunlardandır.

İsrail işgali altındaki ve bunun dışındaki bölgelerde gelişen Filistin direniş hareketi de çok sayıda kitap ve makaleye konu olmuştur. Bazı kitaplar şunlardır: Naseer Aruri (ed.), *The Palestinian Resistance to Israeli Occupation* (Wilmette, IL, 1970), Hisham Sharabi, *Palestine Guerillas, Their Credibility and Effectiveness* (Washington, D.C., 1970); William B. Quandt, *Palestinian Nationalism: Its Political and Military Dimensions* (Santa Monica, Rand Corp., 1971). Konu ile ilgili bazı makaleler de şunlardır: Michael C. Hudson, "The Palestine Arab resistance movement", *Middle East Journal* (1969, 3); Michael C. Hudson, "Fedayeen and forcing Lebanon's hand", *Mid East* (Washington, D.C., Fall, 1970); Emile Nakhleh, "The Anatomy of Violence: Theoretical Reflections on Palestinian Resistance", *M.E.J.* (1971, 2) ve Muhammed Y. Muslih, "Moderates and Rejectionists within the Palestine Liberation Organization" (*M.E.J.*, Güz 1976). Yabancı yazarların konu ile ilgili olarak Amerika'da yayınlanan eserleri ise şunlardır: Ehud Yaari, *Strike Terror, the Story of Fatah* (İbraniceden çeviri, NY, 1970); Gerard Chaliand, *The Palestine Resistance* (Fransızcadan çeviri, Penguin Books, 1972). Son zamanlarda ise John K. Cooley'in *Green March, Black September* adlı eseri Londra'da (1973) yayınlanmıştır.

Amerika'nın Arap-İsrail savaşına müdahil olması, Amerikan çıkarlarına karşı olası Sovyet tehdidi ve Rusya'nın Orta Doğudaki ilerleyişini zapt etme çabası, silahlanma sorunu, güvenlik ve bölgedeki Amerikan-Rus rekabeti konularında pek çok çalışmanın yapılmasını beraberinde getirdi. Bu sorunlar ile ilgili çok sayıda kitabın bir kısmı şunlardır: C.Campbell, *Defense of the Middle East* (2.bs., NY: Praeger, 1960); Jacob C.Hurewitz, *Changing Military Perspectives in the Middle East* (Santa Monica, Rand Corp., 1970); Jacob C. Hurewitz, *Soviet-American Rivalry in the Middle East* (NY, 1969); Joseph Churba, *Perceiving Options in the Middle East* (Maxwell AFB, AL, 1970); Fayez Sayegh (ed.), *Dynamics of Neutralism in the Arab World, a Symposium* (San Francisco, 1964); Godfrey Jansens, *Non-Alignment and the Afro-Asian States* (NY, 1966); Robert W. Stookey, *America and the Arab States; An Uneasy Encounter* (NY, 1975); F. Jabber'in Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (International Institute for Strategic Studies) için hazırladığı *Israel and Nuclear Weapons* (London 1971); William B. Quandt,

U.S. Policy in the Middle East: Constraints and Choices (Santa Monica, Rand Corp., 1970); Walter Laqueur, *The Struggle for the Middle East 1958-68* (Penguin Books, 1972); Jon D. Glassman, *Arms for the Arabs: The Soviet Union and War in the Middle East* (Baltimore, 1975). Bu konular ile ilgili makalelerden bazıları ise şunlardır: Dankwart A. Rustow, "Defense of the Near East", *Foreign Affairs* (Ocak, 1956); James W. Spain, "Middle East Defense: A New Approach", *Middle East Journal* (Yaz 1954); Harry N. Howard, "The Regional Pacts and the Eisenhower Doctrine", *The Annals of the American Academy of Political and Sociological Science* (Mayıs 1972); F. Jabber, "Not by War Alone: Curbing the Arab-Israeli Army Race", *M. E.J.* (Yaz 1974); Sen. J.W.Fulbright, "The Middle East: Old Myths and New Realities", *War/Peace Report* (Ekim 1970); Ralph H. Magnus, "U.S. Strategic-Political Interests in the Middle East", *Military Review* (1969, 2).

Amerikan Kamusal Politika Araştırmaları Girişimcilik Enstitüsü (The American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, D.C.) silahlanma, Amerikan-Sovyet rekabeti ve petrol politikaları ile ilgili sorunlar hakkında Amerikalı yazarlara ait pek çok monografi yayınlamıştır: George Lenczowski, *Soviet Advances in the Middle East* (1972); George Lenczowski, *Middle East Oil in a Revolutionary Age* (1976); George S. Haris, *Troubled Alliance* (1972); Majid Khadduri (ed.), *Major Middle Eastern Problems in International Law* (1972); Dale R.Tahtinen, *The Arab-Israeli Military Balance Today* (1973); Dale R. Tahtinen, *The Arab-Israeli Military Balance Since October 1973* (1974); Dale R. Tahtinen, *Arms in the Persian Gulf* (1974); Robert J. Pranger, Dale R. Tahtinen, *Toward a Realistic Military Assistance Program* (1974); Robert J. Pranger, Dale R. Tahtinen, *Nuclear Threat in the Middle East* (1975); Robert J. Pranger, Dale R. Tahtinen, *Implications of the 1976 Arab-American Military Status* (1976); Jesse W. Lewis, Jr., *The Strategic Balance in The Mediterranean* (1976); Ralph Magnus, *Documents on the Middle East* (1969); Emile Nakhleh, *Arab-American Relations in the Persian Gulf* (1975); Emile Nakhle, *The United States and Saudi Arabia* (1975); John Duke Anthony, *The Middle East: Oil, Politics, and Development* (1975).

Amerikan politik liderler, ayrıca serbest kuruluşlar da Amerika'nın çağdaş Orta Doğu askeri faaliyetlerine müdahalesine ilişkin anı, günlük, monografi, makaleler yayınladılar. Truman'dan Johnson'a kadar Amerikan başkanları kendi anılarında bu müdahalelere bölümler ayırmışlardır. Sözelimi Eisenhower, *Waging Peace* (NY: Doubleday, 1965) adlı eserinde 1958'de donanmanın Lübnan çıkarmasına bir bölüm ayırmıştır. Johnson, *Wantage Point: Perspectives of the Presidency 1963-1969* (NY: Holt, 1971) adlı eserinde Amerika'nın Haziran 1967 öncesi ve sonrası faaliyetini rapor etmiştir. Robert Murphy, *Diplomat Among Warriors* (NY, 1964) adlı eserinde 1958 Lübnan iç savaşına bir bölüm ayırmıştır. Washington (D.C) Orta Doğu Enstitüsü, *Middle East Journal* ve yukarıda sözü edilen makalelerin yanı sıra

muhtelif yıllıklar da yayınlamıştır. Bu yıllıklar enstitünün 1947'de kuruluşundan itibaren her yıl düzenli olarak son baharda düzenlediği Orta Doğu sorunları sempozyumlarında sunulan bildirimleri ihtiva etmektedir. New York'taki Amerikan Orta Doğu Bilgisi Organizasyonu, (The Organization of Americans for Middle East Understanding in New York) diğer yayınlarının yanı sıra Sen.J.W.Fulbright'ın *Beyond the Sinai Interim Agreement* (Ekim 1975) adlı eserini ayrıca yayın organı *The Link* içinde konu ile ilgili pek çok makale yayınlamıştır. Amerikan Orta Doğu Adalet Komitesi (The American Committee for Justice in the Middle East), bültenlerinde eski Kahire sorumlusu David G. Nes'in çeşitli konferans metinlerini yayınlamıştır. "The June War in the Middle East (1968), "Our Middle East Involvement" (1969) bunlardandır. Arap-Amerikan Üniversitesi Mezunları Derneği, çoğunlukla Arap-İsrail savaşı ile ilgili bir monografi serisi yayınlamıştır. Bunlardan biri bu yazarın *Arab Peace Efforts and the Solution of the Arab-Israeli Problems* (Şubat 1976) adlı eseridir.

Amerika Birleşik Devletleri yönetimi, Amerika'nın Orta Doğudaki politik-askeri rolü ile ilgili yayınlarını geliştirmektedir. Dışişleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Bürosu (The Department of State Bureau of Public Affairs), deklerasyonlar ve raporlar yayınlamakta, özellikle Dışişlerine mensup yüksek rütbeli yetkililerin konferans metinlerini yayınlamaktadır. Dışişleri Bakanlığı belirli sorunlar hakkında müstakil kitaplar da yayınlamıştır. *United States Policy in the Middle East, September 1956-June 1957* (Washington, 1957) bunlardandır. Bu eser, demeçler, önergeler ve Süveyş krizi yazışmaları, İsrail'in Sina'dan geri çekilmesi, Bağdat paktı ve Filistinli mülteciler gibi konuları ihtiva eder. Seçme dokümanlardan oluşan diğer bir eser, *U.S. Policy in the Middle East, November 1974-February 1976* adlı eserdir. Bu da 1 Eylül 1975 Sina antlaşmasını ve eklerini ihtiva eder. 1861'den itibaren Amerikan dış politikasının kayıtları olarak yayınlanan dış ilişkiler serileri içinde 20 Kasım 1976'da yayınlanan *Foreign Relations of the United States 1948*, (c.5, pt.2, Washington, D.C., 1976), Amerika'nın Filistin sorunu ilgisi ve Kasım 1947'deki bölünme ile İsrail'in kuruluşu ve Mayıs 1948'de İsrail'in tanınması hakkında o zamana kadar yayınlanmamış dokümanları içerir. Orta Doğu müdahaleleri ile ilgili malzeme kimi zaman genel eserlerde veya hususi raporlarda görülebilmektedir. *U.S.Foreign Policy 1971, A Report of the Secretary of State* (Washington, D.C. 1972) adlı eserde Orta Doğu ile ilgili 604 sayfa doküman, demeç ve bol miktarda gazete haberi mevcuttur. Ayrıca kongre komitelerindeki oturumlar ve Orta Doğu özel komisyonlarının raporları da sıklıkla yayınlanmıştır. Ekim 1973 savaşının etkileri ile ilgili oturumlar buna örnektir. Temsilciler Meclisi Dış İşleri Komisyonu, Orta Doğu ve Güney Asya alt komisyonunda Ekim 1973 savaşının etkileri hakkında Ekim-Kasım 1973'te gerçekleştirdiği oturumların kayıtları bunlardandır. Başka bir yayın ise Senato'nun dış işleri komisyonuna bağlı alt bir komisyonun Yakın Doğu ve güney Asya ülkelerinde silah ticaretine dair

oturumlarını ihtiva etmektedir. Kongre komitesinin hususi raporlarının bir örneği *The United States and the Persian Gulf* (Washington, D.C., 1972) adlı eserdir. Bu eser Temsilciler Meclisi dış işleri komisyonu bağlı alt komisyon tarafından yayınlanmıştır.

Orta Doğu'ya münhasır dergiler savunma hususlarıyla ilgili dokümanları nadiren yayınlamıştır. Bunlardan biri Arap Birliği ülkeleri arasında 1951'de yapılan ortak savunma ve ekonomik işbirliği anlaşmasıdır: *Middle East Journal*, (6, 1, 1952). Irak ve Türkiye arasında 1955'te kurulan karşılıklı işbirliği paktı, (*M.E.J.*, 9, 2, 1955), Süveyş kanalı tabanlı 1954 Anglo-Mısır anlaşması (*M.E.J.*, 8, 4, 1954) yer alır. Bilginler ve bürokratlar da diplomatik ve askeri gelişmelerle ilgili doküman koleksiyonları yayınlamışlardır: Grant S. McClellan, *The Middle East in the Cold War* (NY, 1956) adlı eseri ile J.C.Hurewitz'in *Diplomacy in the Near and Middle East: A Documentary Record* (2 cilt, Princeton, 1957, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş yeni baskı, Yale, 1975) adlı kapsamlı ve yaygın olarak kullanılan eseri bunlardandır.

Amerikan yazarları, Orta Doğu ülkeleri arasındaki muhtelif bölgesel çekişmeleri, savaşları, pek çok ülkede cereyan eden iç çatışma ve iç savaşları ele almışlardır: Macid Khadduri, "Iran's claim to the sovereignty over Bahrayn", *American Journal of International Law* (Ekim 1951); Alexander Melmaid, "The Shatt-al-Arab boundary dispute between Iran and Iraq", *Middle East Journal* (Yaz 1968). Süryaniler ve Irak hükümeti arasındaki çekişme John Joseph'in *The Nestorians and their Muslim Neighbors* (Princeton, 1961) adlı eserinde ele alınmıştır. Irak'ın Kürt azınlık ile çekişmeleri, Dana Adams Schmidt tarafından *Jorney Among Brave Men* (Boston, 1964) adlı eserde tartışılmıştır. Avraham Mezerik de *Kuwait-Iraq Dispute 1961* (NY, 1961) adlı küçük hacimli bir dokümantasyon ve kronoloji çalışması hazırlamıştır. Jr. Robert Rossow, "The Battle of Azerbaijan 1946" (*M.E.J.*, 1, 1956) çalışmasında bu bölgedeki isyanı ve Sovyet yayılmasının tehlikesini anlatmaktadır. Nasır dönemi Arap ülkeleri arasındaki rekabet ve çatışmalar, Malcolm H. Kerr tarafından *The Arab Cold War: Gamal Abd al-Nasir and His Rivals 1958-1970* (NY, 1971) adlı eserinde incelenmiş, King Hussein tarafından da *Uneasy Lies the Head* (NY, 1962) adlı eserde renkli bir şekilde betimlenmiştir. Yemen'deki iç savaş ve harici etkileri Dana Adams Schmidt tarafından *Yemen: The Unknown War* (NY, 1968) ve Edgar O'Ballance tarafından *The War in Yemen* (Hamden, CT, 1971) adlı eserde ele alınmıştır. Aynı şekilde Manfred W. Wenner, *Modern Yemen 1918-1966* (Baltimore, 1967) ve Tom Little, *South Arabia: Arena of Conflict* (NY, 1968) adlı eserlerinde bu konuyu incelemişlerdir. Stanko Guldescu "Yemen, the War and the Haradh Conference", *Review of Politics* (Notre Dame, 1966) adlı eserde Yemen savaşının özel bir kesitini anlatmıştır. Körfez ülkelerinin bölgesel ve iç sorunları Joseph Shurba tarafından *Conflict and Tension Among the States of the Persian Gulf, Oman and South Arabia* (Maxwell AB, AL,

1971) adlı eserde ve J.C.Hurewitz tarafından “The Persian Gulf: British Withdrawal and Western Security”, *Annals of the Academy of Political and Sociological Science* (Mayıs 1972) adlı makalede ele alınmıştır. 1958 Lübnan savaşı çeşitli eserlerde anlatılmış ve incelenmiştir: Fahim Qubain, *Crisis in Lebanon* (Washington, D.C., 1961), Mohamad Agwani, *The Lebanese Crisis of 1958, a Documentary Study of the Civil War* (NY, Asia Publishing House, 1965); Malcolm H. Kerr’in bibliyografik makalesi, “Lebanese views of the 1958 crisis”, *M.E.J.*, (Eylül 1961). 1975-1976 iç savaşı ve geçmişi Kamal S. Salibi’nin *Crossroads to Civil War, Lebanon 1958-76* (NY: Caravan Boks, 1976) ve Michael W. Suleiman’ın “Crisis and Revolution in Lebanon”, *M.E.J.*, (Bahar 1972) gibi eserlerde incelenmiştir. Kıbrıs’ta İngilizlere karşı ve daha sonra Yunan ve Türkler arasındaki savaş Charles Foley ve W.I.Scobie tarafından *The Struggle for Cyprus* (Stanford, 1975) adlı eserde anlatılmış, Dudley Barker’in *Grivas: Portrait of a Terrorist* (NY, 1960) adlı eserinde George Grivas’ın 1950-1959, Kıbrıs’taki operasyonları da ele alınmıştır.

Birçok Orta Doğu ülkesindeki iç askeri ihtilal, darbe ve bunun sonucunda kurulan askeri rejimler, eserleri Amerika’da yayınlanan yabancı tarihçi ve yazarların yanı sıra Amerikalı pek çok yazar tarafından da ele alınmıştır. Miles Copeland, *The Game of Nations* (NY, 1970) eserinde Amerika’nın 1949 ilk Suriye darbesine ve 1952 Mısır özgür bürokratlar ihtilaline yaptığı gizli müdahaleyi anlatmıştır. Majid Khadduri “The Role of the Military in Middle East Politics”, *American Political Science Review* (Haziran 1953) adıyla alandaki ilk çalışmayı yapmış ve *Independent Iraq* (2.bs., NY, 1960) ile *Republican Iraq* (NY, 1969) adlı iki kitabında Irak’taki muhtelif askeri hareketleri anlatmıştır. Eliezer Beéri de *Army Officers in Arab Politics and Society* (NY: Praeger, 1970) adlı bir eser yazmıştır. Jacob C. Hurewitz, *Middle East Politics, the Military Dimension* (NY: Praeger, 1969) adlı eserinde on sekiz Orta Doğu ülkesindeki sivil-askeri ilişkileri incelemiştir. Aynı yazar üç ciltlik *Revolutions and Military Rule in the Middle East* (NY: Robert Speller, 1965-1973) adlı eserinde askeri darbesinin nedenlerini ve biçimlerini ayrıca Arap ve Arap olmayan Orta Doğu ülkelerindeki askeri yönetimlerin özelliklerini ve sonuçlarını ele almıştır. Sydney N. Fisher ise diğer yazarlarla beraber *The Military in the Middle East* (Columbus, OH, 1963) adıyla editorial eseri ortaya koymuştur. Benjamin Shwadran, *The Power Struggle in Iraq after the revolution of 1958* (NY, 1960) adlı bir monografi yazmıştır. P.J.Vatikiotis, *The Egyptian Army in Politics* (Bloomington, IN, 1961) ve *Politics and the Military in Jordan* (NY: Praeger, 1967) adlı iki kitap yazmıştır. Uriel Dann, *Iraq under Qassem 1958-63* (NY: Praeger, 1969) adlı özel bir çalışma yapmıştır. Gordon H. Torrey, *Syrian Politics and the Military 1945-58* (Columbus, OH, 1964) eseriyle Suriye hakkında benzer bir çalışma yapmıştır. Amos Perlmutter “The Syrian Army and the Rise of the Ba’ath Party to Power”, *The Western Political Quarterly* (4, 1969) adıyla bir makale yazmıştır. George S. Haris de *Middle*

East Journal’de (1 ve 2, 1965) Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan 1960’a kadar askeriye’nin yönetimdeki rolü hakkında iki makale yazmıştır. Walter F. Weiker de *The Turkish Revolution 1960-61* (Washington, D.C. Brookings Institution, 1963) başlıklı müstakil bir monografi hazırlamıştır. Kemal Karpat “The Military and Politics in Turkey 1960-64” *The American Historical Review* (Ekim 1970) başlıklı bir makale yazmıştır. Sudan askeri rejimleri Peter Bechtold tarafından *The Military and Parliamentary Rule in the Sudan Since its Independence in 1956* (NY, 1976) adlı eserde anlatılmıştır.

Orta Doğu askeri meseleleri ile ilgili literatür tarihinin çeşitli kategorilerine dair bu inceleme, Amerika’nın ikinci dünya savaşından sonra konu ile ilgili yayınlarda yönlendirici merkez hâline geldiğini göstermektedir. Kitaplar ve dört aylık periyodiklerde çıkan makalelerin yanı sıra, aylık ve haftalık dergiler ile temel günlük gazetelerde yayınlanan yazılar, Orta Doğu’daki politik-askeri gelişmeler hakkında neredeyse günlük haberler vermektedir. Bununla beraber akademik ve akademik olmayan çevrelerde bölge uzmanı sayısındaki artışa rağmen bunların ürettiği yayınların çoğunlukla askeri tarihin ikincil yönlerine yoğunlaştığı, güvenlik, savunma diplomasisi, dâhili rekabeti ele aldığı, ancak asıl askeri operasyonlara, ordu tarihlerine, askeri kuruluşlara ve silahlara yönelmediği görülmektedir.

Orta Doğu’da görev yapan Amerikan bürokratları ile diğer yabancı görevlilerin bu ülkelerin askeri tarihine yaptığı katkı, İngiltere’nin bölgeye müdahil olduğu dönemde İngiliz meslektaşlarının yaptığı katkı ile karşılaştırılmaz. Bu muhtemelen bunların deniz aşırı ülkelerdeki tecrübelerini yazmaya ilgi duymamış olmaları nedeniyledir. Belki de görevlendirildikleri ülkelerdeki tartışmalı konuları yazma konusunda endişeleri vardı. Amerika’nın iki savaş arası ile birinci dünya savaşı öncesi döneme ilişkin üretimi çok sınırlıdır. Bunun nedeni şudur: Amerika’nın soğuk savaş ile ilgili temel çağdaş gelişmelere müdahil oluşu, Filistin sorunu ve petrol diplomasisi dolayısıyla uzmanların çoğu güncel tarihe yönelmişti. Olası diğer bir açıklama da şöyledir: Pek çok Orta Doğu uzmanı, siyasetçi bilim adamıdır. Bunların ilgisi de güncel olaylara yönelir, uzak geçmiş onların ilgilerini çekmez.